

מתוך "לגלות את הגן הנעלם" מאת ד"ר לילך רחמים, הוצאת דיונון

פרק 6

אמבולנס הוא טוב או רע?

טיפול בפעוטה בת שלוש

"אמא הבטיחה שהבדיקה שלך לא מכאיבה".

אופק אחזה בין זרועותיה של רונית וכשהיא מציצה בי אני מבחינה בדמעות זולגות על לחייה ובנזלת המטפטפת מאפה. רונית מורידה אותה בעדינות מידיה. אני יורדת על ברכיי אל השטיח הפרוש בחדר, מנסה להתאים את עצמי לגובהה של הקטנטנה.

"אמא שלך צודקת. הבדיקה שלי באמת לא מכאיבה. כאן בחדר יש משחקים, דפים וצבעים, ואנחנו נשחק, נצייר ונדבר. רוצה לשחק? את יכולה לבחור במשחק שתרצי ורק אם תסכימי אמא ואני נשחק יחד איתך".

"אמא הבטיחה שהיא לא הולכת".

"בטח שהיא לא הולכת".

אני פונה לרונית ואומרת: "אמא, את לא הולכת, אנחנו צריכות אותך פה יחד אתנו".

אופק נכנסת תחת סינר דמיוני העטוף על גופה של אמה. היא מנגבת את אפה בשרוול ומגניבה אליי עיניים מכווצות. נדמה לי שעיניה שואלות האם יכול להיות שהאישה הלא מוכרת הזאת תאפשר לה לבחור מה יקרה בבדיקה.

הבדיקה הזאת שונה מבדיקות שאופק עברה עד היום. היא מתיישבת על השטיח. נדמה לי שהיא מחליטה לתת בי אמון. אולם ליתר ביטחון היא מתיישבת רחוק ממני, מושכת את ידה של רונית להיצמד לגופה. על השטיח פזורות מכוניות ובובות רכות. בית בבובות ניצב בפירת החדר ולידו בובות רופא ואמבולנס. אופק חורצת שביל בשטיח עם מכונית כחולה. השביל מעמיק תחת המכונית המובלת הלוך וחזור, הלוך וחזור.

"אמא, תראי, המכונית נוסעת". רונית מתבוננת במכונית בלי לומר מילה. אופק מניחה בובת חתול ורודה ליד בית הבובות. שעה ארוכה היא מסדרת את הרהיטים הקטנים בתוך הבית. "הנה אמא", היא מניחה בובה קטנה במיטה. היא אומרת "היא עייפה" ולוחשת לבובת החתול "ש'ש'ש'קט" בש"ן. כעת היא חוזרת אל המכונית הכחולה וממשיכה להסיע אותה הלוך וחזור. אני מבחינה שאופק אינה מתקרבת למכונית האמבולנס ולבובות הפליימוביל הקטנות של הרופא, האחות והילד החבוש.

"לאן נוסעת המכונית?", אני שואלת את אופק.

"לבית שלה".

"המכונית רוצה הביתה? היא רוצה את אמא שלה?".

היא מהנהנת בראשה, מסמנת לי כן.

רונית מזדקפת על השטיח ומבקשת כוס מים. אני מוזגת לה והיא אומרת: "אני מתנצלת, אני כל כך עייפה".

"אני רואה, להכין לך קפה?".

"לא, תודה. טוב לי עם המים, אני שותה המון קפה".
"ספרי לי עליכן, מדוע הגעתן אליי".

"אופק היא הילדה השנייה שלנו, שלי ושל איציק. איציק הוא מנהל שיווק ואני מורה. יש לנו עוד ילד אחד בן שמונה, רוי. למעשה הגענו הנה עם אופק בגלל שקשה לה מאוד להיפרד ממני ומאיציק בבוקר בגן. אופק התחילה ללכת לגן מאוחר השנה משום שרק לפני ארבעה חודשים סיימנו את הטיפול בכוויות. היא נולדה תינוקת בריאה ויפהייה. בגיל שנה היא נכוותה בצורה חמורה ממים רותחים".

רונית עוצרת. היא שותה מים ומתבוננת באופק שניגשת בהליכה הססנית אל מכונית האמבולנס. אופק משכיבה בובת ילדה בתוך האמבולנס. רונית בולעת אוויר בשאיפה ארוכה ונושפת נשיפה ארוכה עוד יותר.

"היא עברה טיפולים שהכאיבו לה מאוד והפחידו אותה מאוד. לפני כארבעה חודשים, משהסתיימו הטיפולים, היא החלה לבקר בגן הילדים. הגן חמוד והגנת מקסימה. אבל אופק מפחדת לשחק עם הילדים בגן ונוהגת להתבודד. אני ואיציק לא יודעים מה לעשות עם הפרידות שלנו בבקרים. היא בוכה ומסרבת להיפרד. היא נצמדת אלינו ואנחנו ממש נקרעים ממנה משום שאנחנו חייבים להמשיך לעבודה. נעדרתי מהעבודה כל כך הרבה שאני חייבת לחזור לתפקד אחרת יפטר אותי".

קעת אופק מתקרבת לאמבולנס ומסיעה אותו לכיוון הבית ואני שואלת אותה: "מה קרה לילדה?".
אופק אינה משיבה.

"הגנת שלה, דקלה", ממשיכה רונית, "מספרת שהיא אינה מתעניינת במשחקים בגן. היא גם מספרת שאופק נראית בגן עצובה ומתוחה".

"איך השינה שלה?".

"היא מתעוררת פעמים רבות בבכי ובבהלה. אני מרגיעה אותה לבסוף אבל קשה להרגיע אותה".

"היא בוכה כי חושך בלילה", אומרת אופק כשהיא מלטפת את בובת החתול הוורודה.

"היא מפחדת מהחושך?", אני שואלת את אופק והיא מהנהנת בראשה ולוחשת בקול קטן "כן".

"אני רואה שהאמבולנס מחזיר אותה הביתה".

אופק מהנהנת ואומרת: "היא כבר בריאה".

"איך אופק מגיבה לרופאים ולבדיקות שהיא צריכה לעבוד בימים אלו?".

"קשה, לכל בדיקה רפואית היא מגיבה בבכי. היא מנסה לברוח ולהסתתר. גם היום, לפני שהגענו אליך. את ראית אותה כבר מעט יותר רגועה, אבל בדרך, כמה שהיא בכתה".

אופק מסיעה את האמבולנס הרחק מבית הבובות ואומרת: "היא בוכה. היא לא רוצה רופא, כבר לא כואב לה בבטן".

אני אומרת לאופק, "את רואה, אופק, שכאן הבדיקה לא כואבת. אנחנו משחקות ומדברות על מה שקרה לך ועל מה שקשה לך. אמא מספרת שקשה לך להישאר לבד בגן. את עצובה ומתגעגעת לאמא ואבא. את רוצה שאני אעזור לך יחד עם אמא ואבא להפסיק לפחד?".

אופק משיבה "לא" בפה אך מהנהנת בראשה כן.

"את גם רוצה וגם לא רוצה. אנחנו נעזור לך".

שלושה ימים לאחר הפגישה עם רונית ואופק אני נפגשת עם רונית ואיציק. רונית לובשת מכנס טייץ שחור, טי שירט שחורה גדולה ומעליה סוצ'ר אפור. איציק בג'ינס ובחולצה מכופתרת משובצת.

"מה שלומכם?".

"עייפים, לא ישנים טוב בלילה", אומר איציק, "אופק מתעוררת כמה פעמים בלילה. כשהיא מגיעה למיטה שלנו היא ישנה אתנו כבר עד הבוקר. התייאשנו, אנחנו נותנים לה לישון במיטה שלנו עד הבוקר, כך לפחות היא לא מתעוררת שוב ושוב בבכי. היא זזה המון. היא חסרת מנוחה ובוטטת, לכן אנחנו לא ישנים טוב".

"אני אוכלת רוב היום עוגיות ושוקולד כדי להחזיק את עצמי ערה. על כן שמנתי כל כך, שום בגד כבר לא עולה עליי. השוקולד מרגיע אותי, התמכרתי לשוקולד. בכל פעם שאני עייפה, כועסת או עצובה אני אוכלת שוקולד".

"גם כשאת שמחה את אוכלת שוקולד מותק", אומר לה איציק ונותן לה נשיקה על המצח. "אתם עברתם חוויות קשות ומעציבות שהשלכות שלהן על חייכם ניכרות עד היום. אני יכולה לעזור לכם. לאחרונה התחלנו, הצוות שעובד איתי ואני, לטפל בפעוטות בגילאי שנתיים עד ארבע שעברו טראומה. הטיפול יעיל ואני מציעה לכם טיפול ממוקד טראומה באופק בנוכחותכם ובעזרתכם. במסגרת הטיפול אדריך אתכם ואלמד אתכם כיצד לעזור לאופק ולעצמכם. אני רוצה תחילה לשמוע משניכם מה עברתם עם אופק מרגע האירוע כולל האשפוז והטיפולים בבית החולים".

אני מבחינה שקשה להם לדבר, הם מתחפרים בספה, נעים בחוסר נוחות ומנערים רגליהם בעצבנות.

"קשה לכם לדבר על מה שקרה?"

"כן. אני מיד מתחילה לבכות, אני לא אוהבת להיזכר בזה".

"גם אני מתחיל לדמוע, מרגיש עצוב, מצומרר".

"אתה תספר?", שואלת רונית את איציק.

"בסדר מותק", הוא משיב לה ומתחיל: "זה היה ביום שישי בשעות הערב המוקדמות. התחשק לנו ערב חופשי. באמצע הסרט הטלפון רוטט ומהבהב עוד פעם ועוד פעם, אני עונה 'הלו, שנייה'. אני יוצא מהר אל מחוץ לאולם הקולנוע ושומע את שלי הבייביסיטר בוכה בהיסטריה 'מהר! תבואו מהר!', וברקע אופק צורחת. אני צועק בשקט אל תוך החלל החשוך 'רונית!', ובתוך רבע שעה אנחנו מגיעים הביתה. מה אני אגיד לך, סיוט, אני מזמין אמבולנס ומהטיפול במיון אנחנו עולים לטיפול נמרץ".

רונית מתחילה לדמוע ואיציק מחזיק את ידה, מלטף אותה וממשיך.

"רונית היא זו שבעיקר טיפלה באופק ונשארה איתה בבית החולים. אני גם הייתי שם כמובן אבל אופק לא נתנה לרונית לזוז ממנה. בהתחלה הפצע היה פתוח, ממש ראו את הבשר. כמה שהיא בכתה. בטיפול בכוויות צריך לרחוץ ולהסיר את תאי העור המתים. לפני הטיפולים נתנו לה משככי כאבים, טשטוש ובהתחלה אפילו הרדימו אותה, אבל אחרי הטיפול, למרות המורפיום, כאב לה והיא פחדה מצוות הרופאים והאחיות. אחרי הרחצות מרחו את האזור, ואחר כך אנחנו מרחנו משחות כדי למנוע זיהומים וחבשנו אותה. בכל פעם זה היה סיוט ממש, היא רעדה מפחד וצרחה. יש לי צמרמורת כשאני נזכר בזה והדופק שלי עולה". איציק שותק ומחניק דמעותיו. רונית ממשיכה: "המשכנו את הטיפול בבית, רחיצות וחבישות פעמיים ביום, לאחר מכן פעם אחת ביום. מה אני אגיד לך, הלחץ היה אדיר. כל הבית מתנהל סביב הטיפול באופק. המתח, ההתארגנות, לחטא ולנקות, והיא בוכה. לפני כמה חודשים כבר לא היה צורך יותר בחבישות לחץ ויש לנו מזל גדול שהצלקות החלימו יפה. אבל אני מרגישה שהיא ילדה קטנה מצולקת נפשית וגופנית וזה באשמתנו. אני מתייסרת על כך יום ולילה. איזה עתיד יהיה לה? איך ייראה הגוף שלה כשהיא תהיה נערה? האם היא תהיה בסדר? אני לא מתסכלת אותה. אני לא רוצה שהיא תבכה יותר בחיים". רונית בוכה.

כואב לשמוע את הדברים שהם מספרים. עבדתי עם ילדים נפגעי כוויות ופגשתי בפחד ובכאב, בקושי של ההורים ושל המשפחות ובפגיעה בשגרת היום יום. ראיתי את הילדים כואבים, מתקשים לשתף פעולה עם טיפול בפיזיותרפיה שנועד לפתוח ולהגמיש את טווח תנועת הגוף שמצטמצם כתוצאה מהצלקות.

אני אומרת לרונית ולאיציק: "עצוב לי לשמוע על מה שעבר עליכם. עבדתי בבית החולים עם ילדים ומשפחות שנפגעו מכוויות, כך שיש לי מושג מה עברתם. בטיפול, אני אעזור לכם ואלמד אתכם לעזור לאופק להרגיש טוב ולהתגבר על מה שהיא עברה. היא סובלת מסימפטומים פוסט-טראומטיים אבל יש לנו דרך לעזור לה יחד שלושתנו".

"אבל איך מטפלים טיפול פסיכולוגי בילדה כל כך קטנה?"

"כמו בגדולים. רק בשפה שמתאימה לה. באמצעות משחק ובובות. אני אכין אתכם לקראת הפגישה הבאה עם אופק ואתם תלמדו איך לעזור לה".

"זה מאוד מעודד לשמוע שאפשר לטפל בקטנטנים הללו", אומרת רונית.

"בואו נתחיל מהסברים על מה שעובר עליכם ועל אופק. הורים לילדים שעברו אירוע טראומטי מגיבים באופן נורמלי במצוקה רגשית שעשויות להיות השלכות ארוכות טווח על חייהם. הקשר ההדוק בין ההורה לילד גורם להורים להרגיש שהם חוו את הטראומה על בשרם. חלק מההורים מדווחים על מחשבות ועל דימויים חודרניים. הם מספרים על פחדים ועל נטייה שלהם להגן הגנה צמודה על הפעוט. הם חווים את העולם כמסוכן ומתקשים לסמוך על אחרים. חלקם מדווחים על קשיי ריכוז ועל הפרעות שינה. הורים מאשימים את עצמם על כך שלא גוננו על ילדם, שהם גרמו או לא הצליחו למנוע נזק".

"אין לנו פלאשבקים אבל אנחנו כן נזכרים בזה מדי פעם וזה גורם לנו בעיקר תחושות עצב. זה נכון, באמת לא שמרנו עליה" אומרת רונית ואיציק מוסיף: "לא רק שלא שמרנו עליה, גם אנחנו בעצמנו הכאבנו לה".

"אני מרגישה שהיא כועסת עליי. מצד אחד היא נצמדת אליי אבל בה בעת היא כועסת עליי. אני אכזבתי אותה".

"אני מקשיבה לדברים שאתם אומרים. אתם, כמו הורים רבים שפגשתי במצבים דומים, מבינים שהטיפול הרפואי היה הכרחי לריפוי של אופק אך לצד הבנה זו עולה לעתים קרובות האשמה עצמית על כך שהחזקתם אותה בכוח במהלך הטיפול הרפואי וגרמתם לה לכאוב ולפחד".

"זה נכון, אני מרגישה נורא כשאני נזכרת בסבל שהיא עברה".

"עוד תגובה של הורים לאחר טראומה היא חוויה של ירידה ביכולת השליטה בעולם ובתחושת המסוגלות ההורית שלהם. האם אתם מרגישים תחושה של ירידה בשליטה?".

"כן", משיבים שניהם יחד. "לפני האירוע", אומרת רונית, "היה לי מאוד ברור כיצד עליי לנהוג כאמא, אבל היום אני מרגישה חוסר ביטחון בעצמי. לא יודעת כיצד לנהוג איתה".

"גם אני מרגיש כך", אומר איציק.

"אתם יודעים, עוד דבר שחשוב לציין הוא שבאופן טבעי, בשל איכות הקשר בין ההורים לילדים, ככל שהילד צעיר יותר, הסימפטומים של ההורים עשויים להשפיע יותר על תהליך ההחלמה של הפעוט".

"אני זקוקה לטיפול", אומרת רונית, "אני לא ישנה טוב בכלל, אני מתקשה להירדם ואני פוחדת כל הזמן שמשוהו יקרה לה. בלילות אני לא נרדמת במשך שעות. רצות בראשי מחשבות איומות. אני דואגת לה. איך היא תהיה בעתיד, מה יהיה עליה. האם יהיה לה חבר? האם הטראומה הזאת פגעה בה בצורה בלתי הפיכה? אני רואה אותה בודדה, בדיכאון וחסרת ביטחון. קשה לי כל כך להיפרד ממנה בבוקר ואני נקרעת במהלך היום כשאני חושבת על כך שהיא מרגישה לבד בלעדיי. שהיא בוכה כעת בגן. גם לגדול שלנו אני דואגת יותר היום, לא רק לה אני דואגת".

"רונית מגוננת מאוד על אופק ומרגישה אשמה אדירה על הסבל שנגרם לה. אני חושב שאופק היא צפונת ושהיא תשכח בסופו של דבר מה שקרה לה".

"אתה יודע, איציק, מתוך כוונה לגונן על הילד, הורים יכולים לעודד אותו לא לחשוב על מה שקרה, לא לדבר על מה שקרה ולהעביר את המסר 'שים את זה מאחוריך'. מסר זה מעודד הימנעות וזו יכולה להיות דווקא בעוכריו של תהליך ההחלמה מטראומה.

"כן, אבל אם תשאלי אותי, אני חושבת שהיא תשכח את הכול".

"נדמה לי שזוהי משאלה שאתה מביע, שהיא תשכח ולא תסבול. זה לא ממש מדויק לחשוב שהקטנטנים האלה לא יזכרו בעתיד את מה שהם עברו. לפעוטים יש זיכרונות מגיל מאוד צעיר והם אינם באמת שוכחים את האירוע. ראשית, בגיל שמונה עשר עד עשרים ואחד חודשים לפעוטים יש מודעות לעצמם והם מסוגלים להרגיש רגשות מורכבים כמו בושה, אשמה ומבוכה אשר מעידים על

מודעות עצמית מורכבת למדי. בגיל שמונה עשר עד עשרים ותשעה חודשים הם מסוגלים לבטא מחשבות ורגשות. הזיכרון האוטוביוגרפי, או בשמו האחר זיכרון אפיזודי או זיכרון אירועי, מתפתח סביב גיל שמונה עשרה עד עשרים וארבעה חודשים. זהו זיכרון של חוויות אישיות שחווינו. לבני האדם יש מודעותאוטונואטית. כלומר מודעות לידע כחוויה אישית שבה האדם כולל את עצמו בזיכרון. האדם השולף מידע מתוך הזיכרון האפיזודי מודע לכך שהידע שבו הוא נזכר נרכש בזמן ובמקום שבו הוא עצמו חווה את החוויה. הזיכרון האפיזודי מאפשר לנו מסע בזמן. אנו יכולים לנסוע אחורה בזמן ולחוות מחדש אירועים מעברנו. המידע מקודד ובהמשך נשלף בהקשר של חוויה אישית אשר התרחשה בזמן ובמקום מסוימים ובמצב רגשי מסוים. סביב גיל שמונה עשר עד גיל עשרים וארבעה חודשים הזיכרון האפיזודי מתחיל להתארגן בצורה רציפה כאירועים אשר 'קרו לי' ההופכים להיות בני קיימא ומגובשים".

"אופק הייתה בת שנה כשהיא נכוותה אבל הטיפולים המשיכו עד שמלאו לה שנתיים ושמונה חודשים, אז זה אומר שכבר בגיל הזה הזיכרון האפיזודי שלה היה מספיק מפותח".
"לפי המחקר נראה שזה כך".

"מה לגבי זיכרונות של אירועים כמו שהיא עברה?"

"לגבי זיכרונות של אירועים טראומטיים, נמצאו עדויות מסוימות לכך שפעוטות אשר עברו טראומה בין הגילאים שבעה לשלושה עשר חודשים מסוגלים לזכור ולדווח באופן ספונטני על החוויות הטראומטיות שהם עברו גם שבע שנים לאחר האירוע. נמצא גם שמגיל שמונה עשר חודשים הם מסוגלים לזכור את עיקרי המאורעות של האירוע הטראומטי".

"אז אופיקי זוכרת ככל הנראה ממש טוב את מה שהיא עברה", אומרת רונית.

"לא ייאמן, ואני חשבתי שהיא לא זוכרת", אומר איציק, "זה אומר שחייבים, מוכרחים לטפל בה?".
"רצוי לטפל בה. הצוות שלי ואני מטפלים טיפול ממוקד טראומה שמותאם באופן רגיש למאפיינים ההתפתחותיים הייחודיים של פעוטות. מחקרים ותיאורי מקרים מהשנים האחרונות ממליצים על טיפול ממוקד טראומה בגיל הרך ובפעוטות. אתם, אם תחפצו בכך כמובן, תתחילו בטיפול. הטיפול מתקיים בצורה דיאדית, כלומר הורה יחד עם הפעוט. רצוי ששניכם תהיו בטיפול יחד עם אופק. הטיפול המשותף בעקבות טראומה מחזק את הקשר בין ההורים לילד ומעניק לו סביבה בטוחה ומכילה. בטיפול ההורים לומדים להבין את השפה של הפעוט ולשוחח עמו על רגשות. הם לומדים לחבר בין התנהגותו ורגשותיו לקשיים שחווה ולסייע לו להרגיע ולווסת את עצמו. ההורים יחד עם המטפל מעניקים לפעוט תחושת ביטחון, הבנה והכלה. הטיפול יוצר גשר מאחד, חוויה של רצף לעומת הקטיעה שנחווה בחוויית הביטחון בעצמי ובעולם. החוויות הללו בטיפול מאפשרות לפעוט לחוות חוויית לכידות ולשקם את תפיסתו כבעל שליטה. הטיפול מתקן גם כן את חוויית המסוגלות ההורית שנסדקה בעקבות האירועים הטראומטיים".

"זה נשמע מבטיח. מה אתה אומר, איציק? תוכל להגיע?"

"אני אשתדל אבל נראה לי שבתקופה הקרובה יהיה לי קשה בגלל העבודה".

"אני מבינה שלא קל לך להגיע בצורה רציפה ושנעדרת ימים רבים מעבודתך. יחד עם זאת, חשוב שנשמור על מבנה קבוע של פגישות. אני חושבת שאת, רונית, תוכלי להפיק תועלת ולקבל כלים גם לעצמך בטיפול כך שאולי את תבואי עם אופק בכל שבוע ואתה איציק תבוא יחד עם רונית לפגישות הדרכת הורים".

"בסדר גמור, לזה יהיה לי יותר קל להתחייב".

"אני אבוא עם אופק לפגישות באופן קבוע. לאיציק יהיה קשה יותר להתארגן וגם אני חושבת שאני ממש צריכה את זה, לדעת איך לעזור לה, וכמובן אשתף את איציק".
"מעולה, בואו נדבר על הפגישה עם אופק ונתכונן לקראתה".

גם פעוטות בטיטול יכולים לפתח חרדה ודיכאון בתגובה לאירועי חיים טראומטיים. במקרה של אופק היה זה כתוצאה מהכווייה ומהטיפולים הרפואיים החיוניים שהיא שעברה. טיפול רפואי הינו הכרחי ומציל חיים אך הוא מלווה בכאב ומאיים על תחושת הבעלות של הפעוט על גופו. הטיפולים הרפואיים מעוררים תחושות פחד וחוסר אונים. רונית טיפלה באופק במסירות ובנחישות במשך ימים ולילות בבית החולים ואף היא פיתחה מצוקה פוסט-טראומטית בעקבות החוויות הכאובות שעברו היא ובתה. רונית טיפלה בה במסירות ובנחישות. חשבתי על כך שאופק אושפזה וטופלה במשך תקופה שנמשכה יותר ממחצית חייה.

פעוטות חווים פרוצדורות רפואיות חודרניות כמאיימות ומסוכנות. משום כך, כתוצאה ממחלה מסכנת חיים או פציעה וכתוצאה מהטיפולים הרפואיים עצמם, הם עלולים לפתח קשיים רגשיים שמתבטאים ביחסים הנרקמים בינם לבין העולם. האירועים הקשים עשויים לפגוע ביכולת של הפעוט לסמוך על הוריו שיוכלו להגן עליו מפני פגיעות נוספות. בגיל הרך הפגיעה בקשר הורה-פעוט הינה משמעותית משום שהפעוט עשוי לפרש את הפרוצדורות הטיפוליות כמעשה אלים המכוון נגדו ולעתים קרובות הוא רואה בהוריו משתפי פעולה עם הצוות הרפואי. החוויות הטראומטיות מבלבלות את הילד ומקשות עליו לגבש עמדות ברורות שיכוונו אותו בקשרים שייצור עם הסביבה. הן פוגעות ביכולת שלו לבסס קשר בטוח עם אחרים ולסמוך על עצמו, לחקור את הסביבה בביטחון ולבסס תחושת שליטה. הפגיעה בביטחון ובתחושת השליטה עשויה לעצב סגנון התנהגותי מעוכב הנמנע מחקירה סקרנית של הסביבה. בהיעדר חקירה סקרנית, משחקית וספונטנית, עשוי להתפתח מצב של עיכוב התפתחותי. ילד עם עיכוב התפתחותי לא ישיג במועד שליטה באבני דרך מוטוריות, שפתיות וחברתיות. אופק למשל החלה לצעוד צעדים ראשונים אך לאחר הפגיעה היא הייתה צריכה ללמוד ללכת מחדש עד שבהדרגה היא פיתחה מחדש אמון בגופה. הטראומה פוגעת גם בתחושת הביטחון של ההורים בעולם ובמסוגלות שלהם להגן על הילד. לא פעם ולא פעמיים הורים תופסים את הילד כשברירי אל מול עולם מסוכן ומגוננים עליו יתר על המידה. מחד, הגנת יתר מגבירה את תחושת השליטה של ההורים. מאידך, הגנת היתר מונעת מהילד לחקור את העולם, להתנסות ולפתח יכולת הדרגתית לסמוך על אחרים ועל עצמו.

בכל שנה נפגעים מכוויות ונזקקים לאשפוז בישראל כתשע מאות ילדים ופעוטות עד גיל חמש. מדהים להיווכח כי רוב הנפגעים הם בגילאי אפס עד ארבע שנים ושחלק הארי ממקרי הכוויות נגרם כתוצאה מתאונות ביתיות. לצערי הרב, רוב הפעוטות מטופלים בגופם אך רובם אינם מופנים לטיפול פסיכולוגי בכלל ולטיפול פסיכולוגי מתאים בפרט. במחקר שנערך בשווייץ נמצא כי יותר משלושה עשר אחוז מהפעוטות שנכוו פיתחו תסמונת פוסט-טראומטית כתוצאה מהפציעה עצמה אך גם כתוצאה מהטיפול בכוויות. שישה אחוזים מהאבות וכשבעה אחוזים מהאמהות של הפעוטות שנכוו וקיבלו טיפול רפואי פיתחו גם כן תסמונת פוסט-טראומטית. אמנם, רוב הפעוטות וההורים לא סבלו מתסמונת פוסט-טראומטית מלאה אך הם כן סבלו מסימפטומים פוסט-טראומטיים, חרדה ודיכאון. ומתחום אחר, תחום של מחלות מסכנות חיים, נמצא כי עשרים אחוז מהילדים אשר חלו בסרטן ועברו פרוצדורות רפואיות לריפוי מחלתם סובלים מתסמונת פוסט-טראומטית ושלושים ושבעה אחוז מההורים לילדים אלו סבלו גם הם מתסמונת פוסט-טראומטית בעקבות המחלה. ללא טיפול מתאים הסימפטומים ממשיכים להפריע לילדים ולהורים במשך תקופה ארוכה לאחר שאובחנו ולפגוע בהתפתחותם התקינה. נתונים אלה מצביעים על מידת החשיבות של טיפול רגשי יעיל בסמיכות לאירוע. איתור והפניה לטיפול בשלב מוקדם יסייעו למנוע פגיעה ארוכת טווח בשגשוגם של הפעוטות.

שבעה ימים לאחר הפגישה עם רונית ואיציק, רונית ואופק מחובקת בידיה נכנסות לחדר העבודה שלי.

"את יודעת, לילך, אופק לא בכתה היום בדרך אלייך".

"וואו, אופק" אני מתפעלת מההישג שלה, "את כבר מרגישה שאת יכולה לסמוך עליי". היא מתיישבת על השטיח ובוחרת ללוש בצק צבעוני. כעבור כמה דקות אני מתחילה להסביר: "אופק, אנחנו נעזור לך להרגיש טוב. אנחנו נעזור לך לא לפחד בגלל מה שקרה לך. את, אמא ואני נשחק ונדבר על מה שקרה ואת תנצחי את הפחדים. אמא ואני תכננו יחד הצגת תיאטרון בובות. אנחנו נציג הצגה על ילדה ואת תסתכלי ותקשיבי. בזמן ההצגה את תוכלי לומר לנו מה שאת רוצה וגם תשתתפי אם תרצי".

"אני לא רוצה, אני לא רוצה".

"לילך ואני נציג לך עכשיו הצגה".

"לא", אופק אומרת לרונית בקול קטן אך תקיף.

"מפחיד אותך לדבר על מה שקרה לך", אני אומרת ומחליטה לספר לאופק סיפור קצר על ילדה, סיפור שירחיק אותה מעט מהמגע הישיר עם המצוקה שלה. אני בוחרת לשוחח על פחדים מסוג אחר על מנת להקל עליה ולגייס את ההקשבה שלה.

"את יודעת, אופק, אני נפגשת עם ילדים שמפחדים מכל מיני דברים. למשל, פגשתי ילדה שפחדת מהחושך. אמא, את יודעת, דנה פחדה מהחושך, היא לא פחדה כשהאור דלק אבל היא פחדה כשהאור כבה".

אופק נשכבת על השטיח, מערסלת בובה רכה ומקשיבה הקשבה שקטה.

"גם אני מאוד פחדתי מהחושך כשהייתי קטנה", אומרת רונית.

"דנה פחדה מצורות שראתה בחושך והגוף שלה היה מכווץ. ככה", אני מכווצת את גופי להדגים לה את התחושה של דנה.

"איך אפשר לעזור לדנה לא לפחד מהחושך?", אני שואלת ופונה אל הבובה דנה ואומרת: "אני מבטיחה לך, דנה, שהפחד יהיה קטן פצפון. יחד נתגבר עליו".

רונית מספרת שכאשר היא הייתה קטנה היה לה פנס והוא עזר לה להתגבר על החושך, "ופעם אחת החלטתי לא להדליק את הפנס והפחד נעשה קטן פצפון. את יודעת, לילך, שאופק גם הצליחה להתגבר? היא קצת בוכה אבל נרגעת יותר מהר כשהיא נפרדת בגן בבוקר מאמא ומאבא".

"איזו אמיצה, איך שאת מצליחה לנצח את הפחד, כל הכבוד. את רואה שאמא שוב באה לקחת אותך מהגן ושוב היא באה ושוב היא באה וככה את מנצחת את הפחד. את מתרגלת".

אופק מתיישבת. רונית ואני מתחילות להציג עם הבובות. רונית מחזיקה את בובת הפסיכולוגית ואני את בובת הילדה דנה.

"שלום, אני דנה, ומי את?".

"שלום דנה, קוראים לי לילך", אומרת רונית, "אני מטפלת בילדים שמפחדים ואני משחקת ומדברת איתם עד שהפחד נעשה קטן, קטן".

"קוראים לי דנה ויש לי זיכרון מפחיד".

"ספרי לי ממה את מפחדת".

"אני לא רוצה כי כשאני מדברת על מה שקרה הלב שלי דופק בום, בום, בום והבטן שלי כואבת".

"דנה, אם את לא מדברת על הפחד הוא לא עובר ואת ממשיכה לחשוב על זה". אני פונה עם בובת דנה לאופק ושואלת אותה: "היא מפחדת כשהיא חושבת על זה?". אופק מהנהנת.

"אני מפחדת", אומרת הבובה דנה, "מה אם נדבר על זה ואני אתחיל לבכות? ואולי זה יקרה עוד פעם?".

"זה לא יקרה לך עוד פעם, זה קרה וזה עבר, אם תדברי על הפחד זה לא יקרה לך שוב ואנחנו נתגבר על זה", רונית ממשיכה לקרוא מהטקסט את שורותיה של הפסיכולוגית בדיאלוג עם דנה.

אופק צועקת חזק "לא רוצה". רונית מחבקת אותה ואומרת לה: "זה מפחיד אותך אבל אני פה איתך". אני מוסיפה: "זה לא קורה לך עוד פעם". לאחר מכן אנחנו משחקות במכוניות ואז אופק לוקחת את האמבולנס, משכיבה בובה באלונקה ואומרת: "הוא לוקח אותה לבית החולים", והיא משמיעה קול של סירנה "ויאו ויאו ויאו". המשחק שלה רפטיבי, כלומר אותה סצנה חוזרת על עצמה ואינה מתפתחת לסיפור עם עלילה מסודרת ורציפה שבה התחלה, אמצע וסוף. משחק כזה אופייני לפעוטות ולילדים לאחר טראומה ומשקף את ההיזכרות החודרנית ואת התקיעות שלהם בסצנות מאיימות. אני שואלת את אופק: "אמבולנס הוא רע או טוב?", והיא חושבת קצת ואומרת לי: "הוא טוב, הוא עוזר לילדה".

אופק רוצה לשחק עכשיו ב"משהו אחר" ועד לסיום הפגישה אנחנו משחקות בכדור. כשהן עומדות על סף הדלת אני רואה שסימבה מסתובב בקוצר רוח במרפסת מאחורי זגוגית סגורה. אופק מפחדת ממנו אבל בצאתה היא מגניבה אליו מבט ואומרת: "הוא נראה חתול פצפוני וחמוד".

רונית ואיציק מציגים לאופק, כפי שסיכמנו, את ההצגה בבית כמה פעמים במהלך השבוע. אופק צופה ומאזינה. בפעמים הראשונות היא אומרת בקול רם "לא רוצה", נשכבת על השטיח ומתחילה לבכות. רונית ואיציק מתקשרים אליי ומספרים שהם מרגישים שהם מעציבים אותה. אני מעודדת אותם להמשיך ולעודד אותה שהסיפור על הפחד יעזור לה להתגבר. איציק שם לב שכאשר אופק שמעה סירנה היא אמרה לו בבהלה: "אמבולנס הוא טוב, נכון אבא?". איציק השיב לה: "את מפחדת בגלל מה שקרה לך. האמבולנס עוזר עכשיו למישהו כמו שהוא עזר לך. הוא לוקח מישהו לרופא הטוב שיטפל בו". אופק נרגעה במהירות יחסית. החוויה הזו מחזקת בהם ביטחון שלדבר על מה שקרה מפחית את המצוקה של אופק ונותן לה הרגשה שמבינים ומכילים אותה. "נהדר, תמשיכו כך. זה עובד", אני מעודדת אותם. נתראה ביום רביעי בתשע בערב.

אני שותה כוס קפה רביעית ומחליטה להתפנק עם שתי כפיות סוכר. תשע בערב. אופק ישנה. היא נשארה בבית עם סבתא שלה ועם אחיה. רונית בטייץ שחור ומעיל רך. שיערה אסוף בקוקו שעומד להישמט. איציק באימונית בצבע שחור. בחוץ סערה ובחדר ריח הקפה מתמזג ומתפשט עם האוויר החם שנפלט ממפזר חום.

"תודה, לילך, שהסכמת לראות אותנו בשעה מאוחרת. הספקנו להתקלח. מזל שאמא שלי גרה על ידנו, היא מצילה אותנו", אומרת רונית.

"חשוב לנו להגיע", אומר איציק, "אנחנו מרגישים שאת מלמדת אותנו איך לדבר עם אופיקי, מה לעשות, איך לעזור לה".

"אני מרגישה שהטיפול עוזר לי להרגיש אמא שמסוגלת לעזור לילדה שלה. את מעניקה לי תחושה של מסוגלות. בזמן הטראומה וההתמודדות עם כל מה שהגיע לאחר מכן, הרגשתי חוסר שליטה. הרגשתי שאני אמא גרועה וכעת אני מרגישה שאופק מתחילה לבטוח בי".

"אני שמחה לשמוע שכך אתם מרגישים ואתם עושים עבודה נהדרת עם אופק".

אני מבקשת מהם לספר לי שוב על התאונה שעברה אופק ועל האירועים שהם חוו בעקבות הכווייה כדי לעבד רגשות שהם חוו ולסייע להם להתבונן בדברים שהם חוו מנקודת מבט שתסייע להם להפחית רגשות מצוקה ואשמה. רונית ואיציק מספרים ומעבדים את החוויות שהם עברו עם אופק. העיבוד הרגשי של תלאותיהם קשה להם ודבריהם מסבים גם לי צער.

"אני יודעת שלא יכולנו לעשות אחרת. היא הייתה חייבת לעבור רחצות, משיחת משחות והחלפת תחבושות. אני יודעת שהייתי חייבת להחזיק אותה כשהרופאים והאחיות טיפלו בה. אבל הרגשתי נורא. איזו מין אמא אני, שלא שמרתי עליה. הבייביסיטר שהבאנו הייתה נערה. היא לא אשמה. דיברנו איתה כמה פעמים במהלך השנה והרגענו אותה. היא בעצמה ילדה".

"אם את מסתכלת על זה מהצד", אומר איציק, "הטיפול בכוויות נראה כמו עינוי ואנחנו משתפים פעולה נגדה יחד עם הצוות הרפואי. שלא תטעי, הרופאים והאחיות היו מדהימים, פשוט מלאכים".

אבל אין מה לעשות בשביל ילדה קטנה כל כך. הם אנשים שלבושים לבן או ירוק, אנשים מפחידים שחוזרים ומכאיבים לה. ככה היא תפשה אותם".

אני מקשיבה להם ומבטיחה שנוכל יחד לסייע לאופק לשנות את התפישה שלה ולהפסיק לפחד מדברים שמזכירים לה את החוויות שעברה. אני מנחמת אותם שהם עשו מה שניתן.

"הייתם איתה וטיפלתם בה במסירות".

"תודה לך", אומרת רונית, "נתכונן לפגישה הבאה עם אופק?".

"קדימה", אני משיבה.

בארבע וחמישה אופק ורונית על סף הדלת. אופק מחייכת אליי בשמלה לבנה שעליה פזורים לבבות ורודים. היא עומדת ליד רונית ומחזיקה בידה.

אנחנו מציגות לאופק הצגה חדשה. כיצד דנה מרגישה לאחר התאונה שהיא עברה. אופק שוכבת על השטיח, ראשה נשען על כרית קטנה והיא צופה בדריכות בעלילה. רונית מספרת שלאחר התאונה ברח לדנה פיפי במיטה. היא פחדה להיפרד מההורים. היא חלמה חלומות מפחידים ובגן היא כעסה על הילדים ורבה איתם. דנה חשבה, מדוע זה קרה לי? אמא אמרה לה שזה לא קרה בגללה.

גשם יורד בחוץ ורוח נושפת בחלון ובסיום ההצגה המשותפת אופק מתקרבלת בזרועותיה של אמה. רונית מלטפת ומבטיחה שגם זה יעבור. בדיוק כמו שהפצע עבר.

בפגישות הבאות אנו מעבירות לאופק תורה פשוטה של התגברות על פחדים. רונית ואני מציגות סיפור על ילד בשם בר שגל שטף אותו בשעה ששיחק על החוף. מאז בר מפחד מהים וממים. אבל אמא של בר עוזרת לו והילדון מתמודד בהדרגה בעזרת הוריו. בתחילה הוא מסכים להיכנס לאמבטיה ולמרות הפחד הוא טובל את פניו במי האמבטיה. לאחר מכן הוא מבקר בחוף הים עם הוריו. הם מתקרבים למים בצעדים קטנים עד שהוא מתגבר על הפחד ונכנס איתם למים. אופק משתתפת בהצגה ומספרת שהוא השפירץ מים על אמא ועל אבא ובסוף הם אכלו גלידה ואמא ואבא כיסו אותו בחול. אופק מתחילה לצחוק ולקפוץ, להתגלגל על השטיח, ואומרת "גם אני רוצה, גם אני".

"בדיוק כמו שעזרו לבר, גם אנחנו נתמודד עם הפחדים. בואו נצייר יחד עיגולים. כל עיגול יהיה בגודל של הפחד".

"אני עם אמא".

"את רוצה לצייר את העיגולים עם אמא?".

"כן".

"יופי, ציירנה עיגול גדול לפחד גדול, עיגול בינוני לפחד בינוני ועיגול קטן לפחד קטן". אופק מציירת את העיגולים על גבי הדף הלבן שמונח לפנייה. אני מציעה שנצייר גם סימן לכך שבכלל לא מפחדים. "אולי פרח?", ואופק אומרת: "אולי לב".

"איזה יופי של רעיון. לב הוא סימן לכך שבכלל לא מפחדים ושמחים?", והיא מהנהנת ובוחרת צבע ורוד ללב שלה.

במהלך השבוע הקרוב אופק והוריה עושים צעדים "לסלק את הפחד" כמו לשחק בגינה כשאמא לידה אך אינה צמודה אליה. הן מבקרות חברה ואופק משחקת איתה בחדר כשרונית נמצאת בסלון יחד עם אמה של החברה. הן מספרות לי בפגישה על ההתגברות של אופק על פחדיה, כיצד היא הצליחה להתרחק מאמא. אני מוחאת כפיים בהתלהבות: "איזה יופי, הפחד הופך פצפוני".

"ואת יודעת, לילך, שבשבוע הזה פיפי שובבני לא ברח לאופיקי". בקולה של רונית נשמעים גאוה וגיל.

"וואו, הצלחת לתפוס את פיפי שובבני, כל הכבוד לך, את אלופה".

"אמא, מה זה אלופה?".

ורונית משיבה: "הראשונה ראשונה, הכי טובה, גיבורת הגיבורות". אופק קופצת על הספה: "אני אלופה, אני אלופה". לפני שאנו נפרדות אנו מסכמות על המשימות שיערכו במהלך השבוע הקרוב.

"נתראה בעוד יומיים את, אני ואיציק".

"נתראה, להתראות".

תשע בערב, העיר מוארת והרוחות שהעיפו ענפים כמה דקות לפני כן שקטו. "אנחנו עובדים ממש קשה על העיגולים", צוחקת רונית, "לא קל אבל אופק משתפרת. בימים האחרונים היא נפרדה מאיציק בקלות ונתנה לסייעת בגן יד. היא שיחקה עם ילדים בפינת הבובות. בפינת הבובות ניצבת מיטה ולידה כלים של רופא. אופק לא רצתה לשחק עד עכשיו בפינה הזו אבל אתמול היא הצטרפה לילדים ששיחקו שם". ואיציק מספר: "השבוע הגיעה אלינו חברה מהגן. הן שיחקו יפה ואופק כמעט לא חיפשה אותי".

"שיפור מדהים, כל הכבוד לכם, ממש משמח".

"תודה לך", אומרת רונית, "התחלנו לדבר איתה קצת על מה שקרה והיא שואלת שאלות שאנחנו לא בטוחים כיצד להשיב לה עליהן. אנחנו גם לא יודעים האם היא זוכרת משהו מהאירוע עצמו".

"היא זוכרת. אולי לא בצורה מאורגנת. אולי לא את כל האירועים, משום שחלק מהאירועים התרחשו לפני שהיא רכשה שליטה בשפה. היא מתקשה לספר על מה שקרה לה בצורה מילולית אבל היא כן מספרת על החוויות בהתנהגות שלה. למשל, היא מספרת שיש דברים שמקפיצים אותה וגורמים לה בהלה ומצוקה רגשית. אני רוצה להסביר לכם משהו על הזיכרון. הזיכרון שלנו מתחלק לזיכרון דקלרטיבי וזיכרון לא דקלרטיבי. הראשון הוא מודע ואינו תלוי הקשר, כלומר שקיים בו ידע שכאשר נשלוף אותו מהזיכרון לא בהכרח נזכור באיזה הקשר למדנו אותו. הזיכרון הלא דקלרטיבי, או כשמו השני זיכרון אמפליציטי, קשור לזכירה של חוויות שמתבטאת בהתנהגות אך החוויה עצמה שבה נרכש הידע אינה נגישה למודעות. הזיכרון האמפליציטי הוא תלוי קונטקסט ואחת הדוגמאות לזיכרון מסוג זה היא התניה קלאסית. למשל, כאשר מצמידים כמה פעמים צלצל פועמן למזון המוגש לכלב, הכלב יגיב לבסוף בריוור בתגובה לצליל הפועמן.

"לפי מה שאני מבין את אומרת שכאשר אופק יושבת בצד ואינה רוקדת או משתוללת זה בגלל שהיא מפחדת שיכאב לה?".

"זוהי אבחנה מאוד הגיונית, איציק. היא זוכרת שכאב לה והיא לא מטפסת, לא מותחת את הגוף משום שהיא פוחדת שיכאב לה למרות שהפעע עבר ולמרות שהצלקת כבר אינה מגבילה את התנועה שלה".

"והיא לא משחקת עם הילדים משום שהיא מפחדת שהילדים ייגעו בה וזה יכאב לה?".

"כנראה. הטענה המסורתית שילדים עד גיל ארבע אינם מסוגלים ליצור זיכרונות שיהיו זמינים לזכירה מאוחרת יותר בחייהם הינה בעייתית זאת מכיוון שבגילאים צעירים ילדים מתקשים לדבר ולספר את מה שהם חוו. משום כך כמעט ובלתי אפשרי יהיה לשאול אותם בצורה ישירה היכן ומתי למדו את מה שהם למדו. המחקר מצביע על כך שילדים בני שלוש כן מסוגלים לדווח על אירועים שקרו להם, על אחת כמה וכמה על אירועים חריגים וטראומטיים. אנו יכולים לצפות בהתנהגויות הלא מילוליות שלהם ולהבין דרכן חוויות שהופנמו בזיכרון. באמצעות צפייה בהתנהגויות שלהם אנו יכולים להבין גם את המשמעות שהם נותנים למצבים. המשמעות קשורה לחוויות שנשתמרו בזיכרון. למשל, כשהיא מסרבת להיפרד מכם בבוקר בגן היא מספרת לכם שהיא סומכת רק עליכם. היא מספרת לכם שיש לה הרגשה שמבוססת על זיכרון שבלעדיכם משהו רע עשוי לקרות. כשהיא קופצת בבהלה כאשר המתג של הקומקום הרוחח קופץ או כשהיא בוכה כאשר אתם רוחצים אותה במים חמימים ולא פושרים, היא למעשה מספרת על זיכרון שגרם לפחדים שלה. אתם יכולים להצביע בפניה על הקישורים הללו ולהרגיע אותה שעכשיו היא בטוחה. בפגישות הבאות אני אבקש מכם ומאופק לספר על מה שקרה לה כשהייתה תינוקת ועל הטיפול בבית החולים. בחדר יהיו פזורים משחקים, בובות רופאים ואחיות, כלים של רופא ואמבולנס ומטבח וסירים. אלו הם צעצועים שיעזרו לה לספר מזיכרונה מה היא חוותה, מה היא חשבה וכיצד היא הרגישה. זה לא לגמרי משנה אם הזיכרון שלה מדויק, מה שמשנה למטרת הטיפול הוא שהיא תיווכח לדעת שאנו מבינים אותה ומכילים את הסיפור שלה. היא תוכל לספר לנו על הרגשות שלה ונוכל לתת תיקוף ושם לרגשות

שלה. בנוסף, נוכל לעזור לה לתקן מחשבות שגויות. למשל, לילדים יש חשיבה מאגית. כלומר, הם חושבים שדבר רע עלול לקרות אם הם יחשבו עליו. אופק תוכל לספר לנו על האירועים שהיא חווה ולהיווכח שזה לא קורה לה שוב. דוגמא נוספת למחשבות שאנו רוצים לעזור לה לתקן קשורה לרגישות של ילדים לתגובות ההורים. ילדים יכולים לחשוש כי הסיפור שלהם מעציב את הוריהם ומשום כך הם נמנעים מלשתף ביזכרונותיהם. אנו רוצים להעביר בהתנהגותנו מסר לאופק, המסר הוא שהסיפור שלה אמנם מעציב אך בה בעת להבהיר לה שאנו מעוניינים לשמוע אותה. אנו מעבירים לה מסר שאיננו נרתעים מזיכרונות ומרגשות כולל הכעסים שלה. נוכל להגיד לה שגם אם ההורים עצובים או מזילים דמעה הם רוצים שהיא תמשיך לספר מה קרה לה, מה היא חושבת וכיצד היא מרגישה. בדרך זו אנו נלמד אותה משהו חשוב. היא תלמד שרגשות יכולים להכאיב אך אין צורך להימנע מהם, היא תלמד להתמודד עם רגשות ושאתם עוזרים לה להכיל ולעבד רגשות ומחשבות שמעסיקים אותה. בדרך זו היא תלמד משהו חשוב שישמש אותה בעתיד, וכך כשהיא תהיה נערה היא תוכל לספר לכם דברים מבלי לחשוש שהיא פוגעת בכם".

"זה לא הולך להיות קל", אומרת רונית ואני משיבה: "נכון, אבל לאחר התהליך הזה כולכם תרגישו יותר טוב".

בפגישות הבאות רונית, אופק ואני יושבות על השטיח. אני מזמינה אותן לספר על הזיכרונות המפחידים והכואבים. רונית מספרת שנשפכו על אופק מים רותחים ובתגובה לסיפור אופק מניחה בובה באמבולנס ואומרת: "היא בוכה כי שורף לה". היא מסיעה את האמבולנס לבית החולים ושם בובות הרופאים מטפלות בילדה שבוכה. אני משקפת את מה שאופק עושה.

"האמבולנס לוקח את הילדה לבית החולים. מה הילדה מרגישה?"

"היא מפחדת", אומרת אופק, "כואב לה".

"מה היא חושבת?", אני שואלת. אופק לא משיבה אבל כשאנו מתבוננות במשחק שלה היא מניחה בובות בתוך בית הבובות ואומרת: "אמא לא בבית".

"הילדה מרגישה לבד והיא רוצה את אמא אבל אמא לא נמצאת איתה. אולי היא חושבת 'למה אמא לא כאן איתי?'".

במהלך המשחק אני משקפת ושואלת שאלות. אני מנסה לסייע לשתיהן לשנות את החשיבה השלילית שהתעצבה סביב האירועים שחוו. אני מחברת בין דברים שמהם אופק מפחדת היום לבין הטרומה שהיא חוותה. החיבור הזה חשוב משום שהוא מסביר לאופק את מה שהיא חווה ומעניק לחוויות שלה משמעות בעלת קשר סיבתי ומארגן.

רונית מחבקת את אופק שמתערסלת בתוך גופה ולוחשת לה: "בובה שלי, את כועסת עליי בגלל שלא הייתי איתך. את יודעת, מיד כששמענו מה שקרה לך נסענו מהר, הכי מהר, כדי להגיע אלייך והתקשרנו לאמבולנס שיבוא מהר ויטפל בך ובבית החולים אני הייתי איתך כל הזמן ושמרתי עלייך".

"לא נכון, לא שמרת עליי כי הרופא הכאיב לי. גם את הכאבת לי".

"אופק, את כועסת על אמא וגם על הרופא. בטח שאת כועסת, מותר לך לכעוס כי כאב לך מאוד ופחדת. את יודעת, אופק, שהרופא רצה לעזור לך ואמא החזיקה אותך כדי לרפא את הפצעים שלך, אמא והרופא לא רצו לעשות לך רע. כשנוגעים בפצע זה כואב אבל הם נגעו בו כדי לרפא אותו".

אופק מעמיקה את ההתערסלות בין זרועותיה של רונית מוצצת את אגודלה ואט אט נכנעת לכבדות הסוגרת את תריסי עפעפיה. אחיזתה של רונית עגלגלה ואיתנה. שפתיה מרפרפות כפרפר על לחיים חמימות עגלגלות. רגעים שקטים חולפים, אופק קמה לאטה מזרועותיה של רונית. היא מניחה בובת דובי קטנה על כיסא הפלסטיק הסגול ואומרת: "הוא קטן והוא מפחד מהאמבולנס".

היא מניחה ליידו שני דובונים גדולים, "הם שומרים אותו". היא מסיעה את האמבולנס לקצה החדר ואומרת: "האמבולנס רחוק, הוא הלך".

אמא מספרת לה שהדובי מפחד כמו שהיא פחדה כשהאמבולנס לקח אותה לבית החולים בגלל שכולם רצו לדאוג לה ולשמור עליה.

"האמבולנס נסע מהר לבית החולים. הוא נסע הכי מהר לרופאים שטיפלו בך. הרופא כל יום בא וחיך אליך ובדק את הפצע".

"אני לא רוצה את הרופאים, הם עשו לי כואב בבטן".

"כאב לך מאוד ופחדת. הרופאים לא עשו דברים רעים, הם טיפלו בפצע", מסבירה רונית, "דוקטור ברק מקסים, הוא רופא ממש טוב, הוא רק רצה שתהיי בריאה, הוא דאג לך".

אופק מצביעה על הפצע הקטן שיש לה עכשיו. אני מבחינה בשריטה קטנה על ידה. אופק אומרת: "יש לי פצע, אני לא רוצה אמבולנס ורופא".

"היום כבר לא צריך, זה פצע קטן", אומרת רונית.

"ואמא, למה הוא נגע בפצע דוקטור ברק הרופא?", אני שואלת את רונית ומעודדת אותה להסביר לאופק דברים שהיא מתקשה להבין.

"בגלל שהוא טיפל בפצע. הוא גם אמר שצריך לרחוץ אותו, שלא יהיה פצע גדול יותר וכואב יותר, כדי לעזור לרפא אותו".

ואופק מצביעה על הפצע הקטן שלה ואומרת: "צריך לשטוף גם את הפצע הזה". ואמא מחבקת אותה.

אופק אוחזת בידה מכשיר טלפון צעצוע בצבע כתום ומצמידה אותו לאוזנה. "הלו", היא אומרת.

"עם מי את מדברת? הלו", אני אוחזת בידי טלפון סגול אחר.

"אני מדברת עם ד"ר ברק".

רונית יוצאת מגדרה. "תשאלי אותו מה שלומו ותגידי לו שאת בריאה כי הוא טיפל בך מאוד יפה". "אני בריאה", היא אומרת בביישנות. היא מצחקקת לתוך הטלפון ומניחה אותו במהירות על גבי השולחן.

"איפה סימבה?", שואלת לפתע אופק.

"את רוצה ללטף אותו?" אופק מרימה כתף ומשעינה עליה את ראשה מסמנת לא ובה בעת אומרת: "הוא חמוד".

"את רוצה שאביא אותו ואחזיק אותו?"

"כן", היא אומרת.

"בשמחה". אני מכניסה את החמוד האפור שמוט האזוניים לחדר, שמקרר במורת רוח על השהייה שנכפתה עליו מאחורי דלת סגורה. "אני רוצה לשבת על אמא", היא מתיישבת על רונית. "הוא מתוק", רונית אומרת, "תראי איזה זנב חמוד יש לו". אופק מחליקה בהססנות מחיקה של רונית, מתכופפת אליו ומתחילה ללטף אותו. הוא מלקק את ידה הקטנה ואופק צוחקת צחוק מתרגש מתגלגל. "זה מדגדג". באותו שבוע אופק מדברת בטלפון עם ד"ר ברק, הרופא שטיפל בה, ולאחר מכן הם מבקרים אותו בבית החולים. ד"ר ברק משחק עם אופק מחבואים ואומר שהצלקת החלימה מאוד יפה. אופק מספרת לי: "ברק הרופא היה עיגול לא מפחיד".

עקבתי אחר אופק רונית ואיציק במשך שנתיים לאחר סיום הטיפול. היחסים בין בני הזוג המשיכו להיות טובים והם חזרו להיות משפחה שמחה ופעילה. אופק הפכה להיות ילדה רגילה שהתפתחה חברתית וקוגניטיבית בצורה תקינה. נכון, יש לה צלקת ממושטת וייתכן שהיא תזדקק בעתיד לטיפולים קוסמטיים. מן הסתם לא יהיה לה פשוט כנערה להתהלך בבגד ים ולהתפשט מול נערות ובחורות אחרות ולאחר מכן ליד חבר. ההורים מודעים לכך שייתכן שבעתיד, בגיל ההתבגרות, הם יצטרכו לחזק אותה, לתמוך בה ואולי גם להביא אותה שוב לטיפול שסייע לה להתגבר על קשיים אלו ואחרים. יחד עם זאת, הצלקות הפסיכולוגיות הקשות עובדו והקשר עם ההורים חזר למסלולו התקין, כך שהם יכולים לגדל אותה ולחנך אותה כמו כל ילדה רגילה משום שאופק היא בסך הכול ילדה רגילה עם צלקת.

כשהדלת נסגרת אחריהן אני בוצעת מן הממתק המועדף עליו וסימבה לועס אותו בעדינות ובמתינות. כשהוא מסיים לאכול הוא מתחכך ברגלי ואני מרימה אותו. אני אווזת אותו בזרועותיי והכלבתול הקטן מתבונן לתוך האישונים שלי ועיני הענבר שלו לוכדות את לבי ומרחיבות אותו. אני פוסעת אל המטבח בשביל אווירי של חלקיקי ניחוחות של עוגיות וריח מדים בצבע זית שכובסו זה עתה. החלקיקים מתפשטים וסובבים בגלים מעגליים ברחבי הבית אל על, מפזזים סביב נחיריו של החתלתול הגדול שלי שעוד מעט יתעורר וישאל: "אמא, מה יש לאכול?".
הוא בבית והשבת תיכנס כמלכה ותעטוף אותנו בשמיכת מנוחה.